

МОВЛЕННЄВІ ПОРТРЕТИ УЧАСНИКІВ ПОЛІТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ВИСТУПІВ ПЕТРА ПОРОШЕНКА ТА ОЛЕГА ЛЯШКА)

Статтю присвячено опису категорії «мовленнєвий портрет» та аналізу вербальних складників мовленнєвих портретів відомих українських політиків. Розмежовано поняття «мовна особистість» і «мовленнєвий портрет» та проаналізовано комунікативну поведінку двох українських політиків – П. Порошенка та О. Ляшка – за відеоматеріалами і текстами виступів, наслідком чого стало визначення параметрів їх мовленнєвих портретів.

Ключові слова: політичний дискурс, мовна особистість, мовленнєвий портрет.

XXI століття ознаменувалося розвитком Інтернету, однією з головних тенденцій чого є стрімке зростання популярності соціальних мереж, як інструменту комунікації та обміну інформацією. У сучасній лінгвістичній парадигмі соціальні мережі також популяризуються і характеризуються високою зацікавленістю мовознавців, бо за їх допомогою вони можуть безпосередньо вивчати існування мови в самій людині та, навпаки, як людина відображає себе в мові, тобто дає можливість антропоцентричній лінгвістиці виконувати свої функції через соціальні мережі. Це дає принципово нові можливості розкрити мовну особистість як складник мовної картини світу загалом, так і окремо, створити нові способи відображення мови в самій людині.

Мета роботи – представити мовленнєвий портрет учасників Інтернет-комунікацій у лінгвістичному аспекті.

Матеріалом дослідження слугували відеозаписи публічних виступів О. В. Ляшка та П. О. Порошенка під час засідання у Верховній Раді, інтерв'ю, їх пости на офіційній сторінці Facebook в період з 2017–2018 роки.

У науковій парадигмі кінця XX – початку XXI століття чільне місце посідає антропоорієнтована лінгвістика, яка динамічно розвивається протягом останніх десятиліть. Як стверджує О. Сербенська, відбувається методологічне зрушення – заміна базисної парадигматики в сучасній лінгвістиці, перехід від лінгвістики іманентної з її акцентом на вивчення мови «в самій собі й для себе», від вивчення мови, при якому пріоритетною вважалася граматики, до лінгвістики антропологічної, яка трактує мову як конститутивну властивість людини, оскільки людина є людиною тільки завдяки мові, розглядає мову в

тісному зв'язку зі свідомістю, мисленням, духовністю, практичною діяльністю, виходячи з розуміння людини як єдності фізичного й духовного, природного й соціального, успадкованого й за життя набутого [5, 120].

Традиційно найпопулярнішим вважається визначення мовної особистості, запропоноване Ю. М. Карауловим: «Мовною особистістю можна називати сукупність здібностей і характеристик людини, що зумовлюють створення й сприйняття нею мовленнєвих витворів (текстів)» [3, с. 245]. Зокрема, він аналізує цей термін у межах лінгводидактики (з урахуванням мовних намірів особистості), однак велика кількість теорій мовної особистості збігається в одному, а саме в можливостях людини використовувати мову. У понятті «мовна особистість» вбачаємо здатність і прагнення до вільного, свідомого й автоматичного здійснення мовленнєво-мисленнєвої та комунікативної діяльності, а також творчого самовираження та багаторазового перетворення в цій діяльності, які забезпечуються комплексом психофізичних властивостей індивіда та сукупністю світоглядних установок і поведінкових реакцій як результату впливу суспільного, соціального, територіального середовища та традицій виховання в національній культурі.

Передусім поняття «мовна особистість» тісно пов'язано з терміном «мовленнєвий портрет». На думку С. Мамаєвої, мовленнєвий портрет – «не функційна модель особистості, а функційна реалізація цієї моделі в плані становлення мовної особистості» [4, 12–13]. Створення й аналіз мовленнєвого портрета передбачає реконструкцію мовної особистості за кількома рівнями з урахуванням вікових особливостей. У праці «Мовленнєвий портрет і способи його описання» М. М. Гордєєва зазначає, що «на думку С. В. Леорди, «мовленнєвий портрет – це втілена в мовленні мовна особистість», а проблема мовленнєвого портрета є частковим напрямом дослідження мовної особистості [2]. Велику роль мовного портрета як складника образу мовця у формуванні цілісного образу особистості. Т. П. Тарасенко визначає поняття мовленнєвого портрета як «сукупність мовних і мовленнєвих характеристик комунікативної особистості або певного соціуму в окремо взятий період існування» [6, 12].

Дослідниця О. Г. Алюнїна зауважує, що «під цілісним мовленнєвим портретом мовної особистості розуміється ієрархічно організована структура, яка охоплює такі компоненти: 1. соціопсихолінгвістичний портрет – соціальні, психологічні, біологічні особливості, особисті інтереси й захоплення; 2. особливості мовленнєвого портрета на рівні його лексику: опис і аналіз всіх системно-мовних рівнів; 3. особливості мовленнєвої культури – особливості комунікативної поведінки, урахування фактора адресата, своєрідність лексики» [1, с. 109]. Для опису мовленнєвого портрета М. М. Гордєєва пропонує використовувати таку схему: 1. особливості мовних одиниць різних рівнів; 2. особливості мовленнєвої поведінки (етикетні формули, мовні кліше, прецедентні феномени, мовна гра); 3. лінгвокультурологічні особливості (відображення культури в мові); 4. рефлексія мовної особистості та метамовні мітки [2].

Мовленнєвий портрет сучасного політичного лідера – це, насамперед, його вміння спілкуватися з народом, вміння виступати в телевізійних дебатах, вміння захистити свою точку зору. А тому найповнішу характеристику політичного лідера все ж дає її мовленнєвий портрет.

1. **Ляшко Олег Валерійович** – експресивний політик і лідер Радикальної партії України. В основі його іміджу лежить демонстративна поведінка, що виявляється в агресії, знеціненні й егоцентризмі. А тепер розглянемо, як це транслюється через мовні коди. По-

перше, слід зазначити, що мова Ляшко миттєво привертає увагу, він вміло грає інтонаціями, різко підвищує тон свого голосу, зривається на крик, перебиває опонента. У дебатах використовує спритний психологічний прийом «придушення»: він просто перекрикує того, з ким сперечається, тим самим емоційно підносячись над ним. І тоді вже не важливо, про що він говорить: підвищений голос, неабияке хамство працюють на «перемогу». Інакше кажучи, О. Ляшку вдається перевести опонента з раціональної площини в емоційну. По-друге, лихослів'я О. Ляшка – це продумана манера поведінки, за допомогою якої він не тільки намагається вивести людину з себе, а й принизити. Використовуючи ненормативну лексику, О. Ляшко самостверджується в відчутті власної влади і вседозволеності: «мені можна все». По-третє, також у нього є яскраво виражений «синдром сперечальника». Як правило, люди, які часто сперечаються, в глибині душі не впевнені в собі, відчувають постійну загрозу, намагаються зміцнити своє становище. Для гарного самопочуття їм необхідно відчувати свою владу і можливість впливу на інших, тому їх поведінка в суперечці, манера мовлення є бажанням поставити інших у незручне становище, принизити. На перший погляд здається, що у таких людей завищена самооцінка, але в психології існує поняття: завищена самооцінка на основі заниженої.

На офіційній сторінці Facebook Олега Ляшка є велика кількість відео, в яких він виступає саме таким героєм, яким ми його описали вище. Наприклад, бійка О. Ляшка та представника Опозиційного блоку Ю. Бойка під час засідання погоджувальної ради в парламенті, де радикал сказав наступне: ***Бойко з Львовичем їздить по московських обкомах, інструкції отримують у Кремлі. Інші їздять по брюссельським обкомах ... До речі, у мене є питання до СБУ: Чому вони їздять по москвах і досі не в тюрмі... Московська гнида і сволота.*** З огляду на це О. Ляшко, по-перше, звинуватив свого колегу, а, по-друге, образив та спровокував його на такий вчинок. Це також виражається в його коментарях не тільки під час інтерв'ю, засідань, дебатів, а також у письмовому вигляді в соціальних мережах. Наприклад, пост Олега Ляшка за 14 лютого 2018 р. у Facebook, в якому він пише про те, що він ***...єдиний депутат, який у 2014 році публічно закликав воювати за Крим, на відміну від Тимошенко, яка благала на РНБО не вводити війська, щоб не провокувати свого друга Путіна.*** А в кінці виділив такі слова: ***Пам'ятайте про це, коли на виборах вам будуть нагло брехати, що захистять Україну. Бо коли була можливість захистити рідну землю – вони її тупо здали.*** Знов таки ж лідер Радикальної партії, принизивши свого колегу, провокує народ прямо не віддавати свій голос за Тимошенко, через яку Україна втратила Крим. Можна з впевненістю сказати, що Олег Ляшко – людина, яка з надлишком застосовує такі фрази, щоб показати перевагу свого нібито розумового розвитку над іншими або просто принизити.

Отже, з нашої точки зору такого сучасного політичного діяча можна віднести до двох типів мовленнєвого портрета (мовної поведінки): «провокатор» та «сперечальник».

2. Порошенко Петро Олексійович – український політичний діяч, підприємець і мільярдер, чинний Президент України. В основі його комунікації яскраво виражена тактика обвинувачення. Розглянемо кілька прикладів: ***Ми повністю виконуємо Мінські угоди. Ми повністю співпрацюємо з ОБСЄ. А ось Росія не виконує А в тому єдиному випадку, про який ви говорите, ми за сорок хвилин врегулювали всі питання і відвели всі установки на правильну відстань. Так що ми співпрацюємо з усіх сил, не те що Росія.*** Його мова характеризується приписуванням вини Росії, яку Україна сприймає як зовнішньополітичного супротивника. Президент України представляє Росію у вкрай негативному світлі, проте не

аргументовано, розраховуючи привернути увагу аудиторії емоційністю висловлювання. Це досягається за допомогою комплексу лінгвістичних засобів, спрямованих на реалізацію антитези цієї репліки, що полягає в протиставленні «хорошої» України і «поганої» Росії.

Коли йдеться про Росію, використовуються негативні конструкції з часткою «не», внаслідок чого будуються антонімічні ряди: *«ми повністю виконуємо – Росія не виконує; ми співпрацюємо з усіх сил, не те що Росія»*. Вони, окрім залучення до себе уваги аудиторії, виконують сугестивну функцію, тобто переконують людей у тому, що Росія вина в усьому. Основною комунікативною метою його слів – це зганьбити свого ворога без використання будь-якої реальної фактичної основи. На лексичному рівні це досягається шляхом лексем з різко негативним забарвленням: *руїна, занепад*. Особливу роль відіграють дієслова: *ми не переможемо, ми її перевершимо*, які створює динамічну картину дії, покликану змусити аудиторію повірити в активні дії П. О. Порошенка виграти нібито війну з Росією. Отже, таку мовну особистість, як Петро Порошенко, слід віднести до «обвинувача».

Отже, мовленнєве портретування вирізняється широкою варіативністю, тому не існує будь-якої єдиної моделі створення мовленнєвого портрета. Модель дослідження обирається відповідно до цілей, які ставить перед собою лінгвіст, залежить від своєрідності матеріалу дослідження, визначається галуззю. Залежно від особливостей мовленнєвої поведінки, лінгвокультурологічних особливостей, мови написання статей, коментарів відомих мовних особистостей у різних соціальних мережах ми створили класифікацію мовленнєвих портретів. Для цього ми обрали таких відомих політиків Петра Порошенка та Олега Ляшка.

Список використаної літератури

1. Алюнина О. Г. Понятие речевого портрета в современных лингвистических исследованиях / О. Г. Алюнина // Лингвистика и лингводидактика на рубеже веков: теоретические и прикладные аспекты: Материалы региональной научно-методической Интернет-конференции, посвященной 10-летию факультета романо-германских языков (15 ноября 2009 г. – 31 января 2010 г.). – Ставрополь: Изд-во СГУ, 2010. – С. 106-109.
2. Гордеева М. Н. Речевой портрет и способы его описания / М. Н. Гордеева [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.hqlib.ru/st.php?n=101>.
3. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : Наука, 1987. – 264 с.
4. Мамаева С. В. Соотношение понятий «языковая личность» и «речевой портрет» / С. В. Мамаева // Актуальные проблемы языка и литературы: языковая личность в межкультурной коммуникации : материалы V Всерос. науч.-практ. конф. – Абакан : Изд-во Хакасского ГУ имени Н. Ф. Катанова, 2005. – С. 208.
5. Сербенська О. Викладання української мови в контексті сучасних вимог / О. Сербенська // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1998. – № 4. – С. 120–125.
6. Тарасенко Т. П. Языковая личность старшеклассника в аспекте ее речевых реализаций: на материале данных ассоциативного эксперимента и социолекта школьников Краснодара: автореф. дис. канд. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка» / Т. П. Тарасенко. – Краснодар, 2007. – 23 с.